

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/103/15-20>

Telli İbrahimova
Bakı Slavyan Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
69_cicek_69@rambler.ru
İradə Zamanova
Bakı Dövlət Universiteti
zirada04@gmail.com

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ DİSTANT TƏHSİLİN İDARƏOLUNMASINDA YENİ TƏKLİFLƏR

Xülasə

Məqalə distant təhsilin səmərəli idarəolunmasında bir sıra ədəbiyyat nümunələrində aparılan təhlilin nəticələrinə uyğun ən dəyərli təklifləri təqdim edir. Təkliflər toplusu müasir distant və hibrid dərslərinin təşkilində tətbiq oluna biləcək ən səmərəli yolları açıqlayır. Məqalənin məqsədi qeyd olunan təkliflər əsasında distant təhsilin təşkili prinsiplərini yaratmaq və tədris prosesində bu təkliflərin tətbiqi metodikasının əsasını şərh etməkdir. Məqalədə həmçinin Avropa Komissiyası tərəfindən hazırlanmış hibrid təhsilin tətbiqi standartları haqqında məlumatlar da öz əksini tapmışdır. Distant təhsilin pedaqoji-psixoloji üstünlüklərini əks etdirən virtual təhsilin elementləri geniş şərh edilmiş, yenilənmiş texnologiya, zamanın idarə olunması, virtual qarşılıqlı əlaqə, təşəbbüskarlıq, şəxsi özünü idarəetmə, düzgün cədvəl, şagird maraqları, diqqəti yayındırmaqdan çəkinmək, performans təhlili və real statik məqsədlər elementlər kimi açıqlanmışdır. Distant təhsilin pedaqoji-psixoloji üstünlüklərini əks etdirən virtual təhsilin elementlərinin qarşıya çıxan problemlərin həllində rolu izah edilmişdir.

Açar sözlər: hibrid təhsil standartları, virtual öyrənmə elementləri, təkliflər, distant təhsil, tədris prosesi

Telli İbrahimova
Baku Slavic University
Doctor of Philosophy in Philology
69_cicek_69@rambler.ru
İrada Zamanova
Baku State University
zirada04@gmail.com

New proposalsin management of distance education in general education

Abstract

The paper offers the best recommendations based on the findings of an analysis of multiple literature samples on the effective administration of distance learning. The compilation of suggestions shows how to set up contemporary hybrid and remote learning environments most successfully. The article's goals are to formulate the guiding principles for distance learning institutions in light of the aforementioned suggestions and to explain the rationale behind the methodology used to implement these recommendations in the teaching and learning process. The article provides information on the application standards for hybrid education that were developed by the European Commission. The benefits of distance education are reflected in the elements of virtual education, which include updated technology, time management, virtual interaction, personal self-management, initiative, a correct schedule, student interests, avoiding distractions, performance analysis, and realistic goals. The article explains the role of these elements in solving problems and how they reflect the pedagogical and psychological advantages of distance education.

Keywords: *hybrid education standards, virtual learning elements, proposals, distance education, teaching proces*

Giriş

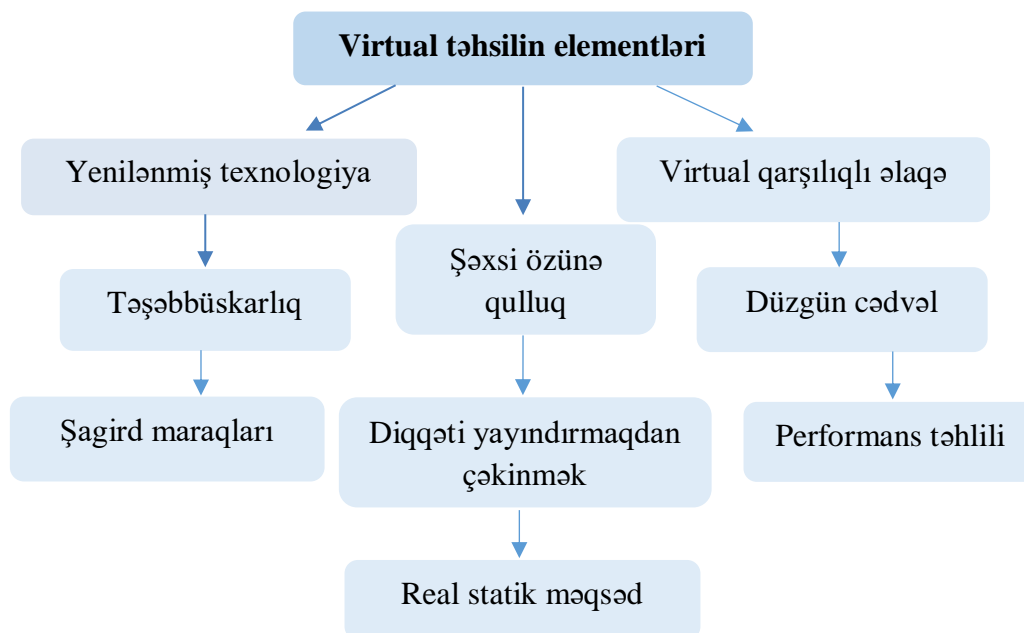
Distant təhsilin səmərəli idarəolunması üzrə təkliflərin hazırlanması

Texnologiyanın inkişafı və təhsil sənayesinin təkamülü bütün dünyada distant təhsilin yaranmasına səbəb oldu. Əvvəllər onlayn təhsil metodları yalnız minimum sayda təhsil müəssisəsi tərəfindən istifadə olunurdusa, lakin pandemiyanın ortaya çıxması onu təhsil sektorunun təməl daşına çevirdi. Distant təhsil bütün dünyada trend olmağa başladı və təhsilin bu forması haqqında yeni təkliflərin hazırlanmasına ehtiyac duyuldu. Hazırlanan təkliflər bir çox institutlar tərəfindən distant rejimdə çoxsaylı kurslar və proqramlar təklif edir ki, bu da keyfiyyətli təhsili sinif həddlərindən kənara çıxarmağın təsirli yolu olmuşdur. Son üç il ərzində Azərbaycanda 60-dan çox məktəb distant təhsildən istifadə edir. Müşahidələr göstərir ki, 75 % məktəbli artıq distant təhsilin üstünlüklərini anlayaraq onu müasir dövrün əlçatan bir üsulu hesab edir.

Distant təhsildə ən yeni təkliflərdən biri rəqəmsal proseslərin şaxələnməsidir. Bu təklif sübut edir ki, virtual təlim mühiti üçün lisenziyaların vacibliyi, rəqəmsal məzmunu keçid, uğurlu distant öyrənmə meyarlarının müəyyən edilməsi, distant öyrənmə prosesinin çətinlikləri, bəzi məhdudiyyətlər və hibrid təhsil haqqında Avropa Komissiyası müəyyən təlimatlar hazırlamışdır. Hibrid təhsilin tətbiqi haqqında standartlar 2021 – 2027-ci illər üçün Avropa Komissiyasının Rəqəmsal Təhsil Planında təhsilin keyfiyyəti və əlçatanlığının vacibliyini xüsusi qeyd etmişdir (İsmayılova, 2014; Basol, Balgalmis, 2016; Cakiroghlu, Erdoghdu, Kokoc, Atabay, 2017).

Buna baxmayaraq, ümumtəhsil məktəblərində virtual şəkildə həyata keçirilən distant təhsilin səmərəli formada həyata keçirilməsi sahəsində kifayət qədər problem və boşluqlar vardır. Bu hal onunla izah olunur ki, metodiki sahədə gözləntilər o qədər də ürəkaçan deyildir. Virtual dərslərin təşkili sahəsində müəllim və şagird balansı düzgün bölünməyib, vaxtın səmərəli təşkili, şagird cəlbi və virtual metodika sahəsində çətinliklər hələ də davam etməkdədir.

Digər verilən təkliflərdən biri də distant təhsildə virtual elementlərin kəşfidir. Distant təhsilin səmərəli idarəolunmasında ilk olaraq şagirdlərin virtual aləmə həvəslənməsi və məhsuldar təlimə cəlb olunmasıdır. Bunun üçün təklif olunan yollar bu məhsuldarlığı təmin etməkdə böyük rol oynayır.

Şəkil 1. Virtual təhsilin elementləri

Şəkildən görüldüyü kimi, son ədəbiyyat nümunələrində təklif olunan virtual təhsilin elementləri bir-birini tamamlayan alqoritmik bir prosesdir.

Yenilənmiş texnologiya. Texnologiya distant təhsilin təməl daşdır. Dərslərin rahat keçməsi üçün yenilənmiş brauzer və proqram versiyası, yaxşı internet bağlantısı və lazımı aparat cihazlarınızın olduğundan əmin olmalısınız. Bu, həm məhsuldarlığı təmin edəcək, həm də vaxtınıza qənaət etməyə kömək edəcək (Əlizadə, 2019; İsmayılova, 2014).

Zamanın idarə olunması. Distant təhsil sizə vaxtın idarə edilməsi bacarıqlarınızı artırmağa kömək edəcək. Siz dərslərinizi idarə etmək, tapşırıqlarınızı yerinə yetirmək, son tarixlərə cavab vermək və s. üçün düzgün cədvəl tərtib etməlisiniz. Cədvəl sizə mütəşəkkil olmağa kömək edəcək və beləliklə, işinizdə səmərəliliyinizi artıracaq (Chemsi, Sadiq, Radid, Talbi, 2020).

Virtual qarşılıqlı əlaqə. İnteraktiv təlim mühiti dərslərdə iştirak edən şagirdlərin mövzuya marağını, eləcə də fəallığını artırır. Onlar həm şəxsi, həm də peşəkar olaraq onlara faydalı olacaq təklifləri, ideyaları qəbul edib əlaqələr qura biləcəklər. Bu hal həm də sinifdə cansıxıcılığı azaldacaq. Düzgün qarşılıqlı əlaqə və ünsiyyət sizə yeni bacarıqlar öyrənməyə kömək edəcək.

Təşəbbüskarlıq. Şagirdlər virtual mühitdə mütəmadi olaraq öz müəllimləri ilə əlaqə qurmalı və onlardan rəy almaq yolu ilə öz performanslarını yaxşılaşdırmağa diqqət etməlidirlər. Onlar öz performanslarını artırmaq məqsədilə təşəbbüs edərək rəhbərlərinə müsbət təsir göstərməlidirlər (Garrison, 2000).

Şəxsi özünə qulluq. Dərslər boyu özlərini motivasiyalı və məhsuldar hiss etmək üçün şagirdlər sağlam olmalı və yaxşı istirahət etməlidirlər. Şagird xəstə halda dərslər zamanı cansıxıcılıq hiss etməyə başlayacaq və dərslərdən tez yorulacaq. Beləliklə, düzgün qidalanma, kifayət qədər yuxu və şəxsi qayğı dərslərdə iştirak etmək üçün səlahiyyətli olmaq üçün son dərəcə vacibdir (Holmberg, 1995).

Düzgün cədvəl. Məhsuldarlıq düzgün iş qrafikinə saxlanması birbaşa nəticəsidir. Düzgün dərslər cədvəli daha yaxşı və daha səmərəli nəticələrə gətirib çıxaracaq və uşaqları çətinlikdən xilas edəcək. Beləliklə, onlar növbəti gün üçün motivasiya hiss edəcəklər.

Şagird maraqları. Distant təhsildə təkrarlanan dərslər mövzuları və tapşırıqlar monotonluğa səbəb ola bilər. Bu zaman işin yorucu və ağır olduğunu hiss etmək olur. Tapşırığı yerinə yetirmək üçün tələb olunan əsas cəhət şagird marağıdır. Beləliklə, tənbellikdən qaçmaq üçün uşaqları həmişə tapşırıqlara cəlb etməyə çalışmalısınız.

Diqqəti yayındıran şeylərdən çəkindirmək. Məlumdur ki, ev, uşaqları onlayn təlimdən yayındıran və müdaxilələrlə dolu bir yerdir. Beləliklə, bütün bunların qarşısını almaq olar. Məsələn, təhsil zamanı telefonunuzda lazımsız bildirişləri söndürmək, ümumi diqqəti yayındıran şeylərdən uzaq bir yer seçmək, bütün sosial media alətlərini uzaq tutmaq və s. Bu kiçik addımlar atmaqla məhsuldarlığı artırma və diqqəti yayındıran amilləri minimuma endirmək olar (Garrison, 2000).

Performans təhlili. Qarşıya məqsədlər qoymaq və onlara doğru irəliləmək, lakin mütəmadi olaraq performansınızı izləməli və əgər varsa, səpmaları tapmalısınız. Düzgün qiymətləndirmə daha çox səmərəliliyə və maksimum məhsuldarlığa səbəb olacaqdır. Üstəlik, daha da böyük nailiyyətlər əldə etmək üçün limitlərinizi zorlayacaqsınız.

Realist tədqiqat məqsədləri. Qeyri-real tədqiqat məqsədləri məyusluğa səbəb olur. Tələbələr demotivasiya hiss edirlər. Beləliklə, qısamüddətli əldə edilə bilən hədəflər, sadə və asan bir cədvəl təyin etməlidir. Məqsədlərinizə nail olmaq, özünəinamı artırmaq daha müsbət nəticələrə gətirib çıxarır (Vyatkina, V'yugina, 2018; İksanova, Khayrullina, Vyatkina, 2018).

İnternetin həyatımızda hökmranlığı ilə birlikdə distant təhsil çox məşhurlaşdı. Bu, biliklərin istənilən məsafəyə tez çatmasını təmin etdiyi üçün təhsildə əsaslı inkişafdır. Lakin distant təhsil standart olaraq effektiv deyil. Maksimum səmərəlilik üçün yaxşı hazırlanmış təhsil proqramı təşkil etməlisiniz. Distant təhsildə səmərəliliyi artırmağın səkkiz yolunu təqdim edirik (Keegan, 1995):

Təklif 1. Tədris bacarıqlarınızı uyğunlaşdırmaq

Distant təhsildə tədris ənənəvi sinif təhsilindən fərqli bir təcrübədir. Siz sinif rəhbərlik etməkdə rahat olsanız da, fiziki təmasların olmaması enerjinizi azaltmaq riskinə malikdir. Beləliklə, ünsiyyət və tədris bacarıqlarını bu yeni təhsil formasına uyğunlaşdırmalısınız. Güclü vokal və vizual

çatdırılma distant təhsildə olduqca vacibdir. Qarşı istifadəçi tərəfi tutmaq üçün effektiv bədən dili, ardıcıl səs tonu və kifayət qədər audio və vizual keyfiyyətə malik texniki vasitələrlə özünüzü uğurla təqdim etmək faydalı ola bilər (Holmberg, 1985).

Təklif 2. Ünsiyyət üsullarını təkmilləşdirmək

Distant təhsildə virtual ünsiyyət hər cür öyrənmənin açarıdır və distant təhsil də istisna deyil. Təlimatçılar və istifadəçilər arasında pozitivlik və faydalı dialoq effektiv öyrənməni təmin etmək üçün çox vacibdir. Distant təhsildə istifadəçilərinizlə eyni fiziki mühiti paylaşmadığınız üçün effektiv ünsiyyəti təmin etmək üçün çox diqqətli olmaq lazımdır.

Ünsiyyət zamanı istifadəçiləri, onların güclü və zəif tərəflərini tanımaq lazımdır. Video zənglər və ya yaxşı yazılmış mətnlər kimi müxtəlif kanallar vasitəsilə gecikmədən rəy bildirmək üçün vaxt ayırmağınızı tövsiyə edirik.

Vedubox (hamısı bir yerdə) kimi inteqrasiya olunmuş e-tədris sistemləri istifadəçilərlə ünsiyyət qurmaq üçün geniş alternativlər təklif edilir. Onlarla Word, PDF və ya video formatında istənilən sənədi və daha çoxunu paylaşmaq lazımdır. Burada həmçinin istifadəçilərə dərs zamanı fikirlərini bölüşmək üçün mikrofonlarını aktivləşdirmək üçün icazə vermək lazımdır.

Təklif 3. Media imkanlarından istifadə etmək

Mediadan istifadə distant təhsilin ən mühüm aspektlərindən biridir. Dərsləri istifadəçilər üçün ibrətamiz və cəlbədicə etmək üçün müxtəlif media formalarına ehtiyacınız var. Böyük onlayn resurslar sayəsində buna nail ola bilərsiniz.

Məlumdur ki, medianın müxtəlif formaları səmərəliliyin artırılmasının açarıdır, çünki hər kəs fərqli üsulla öyrənir. Məsələn, vizuallaşdırma əksər istifadəçilər üçün olduqca faydalıdır. Mühazirələrinizlə yanaşı, informativ qrafiklər və videolar kimi maraqlı vizual materiallardan istifadə etmək faydalıdır. Burada hətta oyunlardan istifadə etmək də çox faydalı olur (Əlizadə, 2019; Cakiroghlu, Erdoghdü, Kokoc, Atabay, 2017).

Təklif 4. Bulud texnologiyasında saxlamaq

Bulud öyrənmə istifadə edilə bilən mənbələrin onlayn mühitdə saxlandığı öyrənmə növüdür. Yüksək yaddaş tutumu ilə bulud bütün təhsil mənbələrinizi paylaşmaq üçün mükəmməl bir mühitdir. Beləliklə, fayllarınıza çatmaq asan və qalıcı olacaq.

Bulud texnologiyasından istifadə materiallarınızı sifariş etməkdə və qeydlər saxlamaqda öyrənənlərə kömək edir. Bu zaman həmçinin istifadəçiləri müxtəlif materialları paylaşmağa təşviq etmək lazımdır.

Təklif 5. Müzakirə forumlarına rəhbərlik etmək

Sınıf müzakirəsi effektiv öyrənmənin başqa bir yoludur, çünki bu, sadəcə mühazirələrə qulaq asmaqdan, istifadəçilər üçün olduqca əyləncəli və cəlbədicidir. Buna görə də fiziki təmasda olmasalar da, onların bir-biri ilə əlaqəsi vacibdir. Müzakirə forumları mütləq öyrənənlərin iştirakını artırır.

Buna nail olmağın əsas yolu müzakirə forumlarıdır. Təlimdə mövzuya başlayaraq onları töhfə verməyə dəvət etmək öyrənənləri təlimə həvəsləndirir. Bu hal onların özlərini ifadə etmək üçün asan olacaq. Yadda saxlamaq lazımdır ki, onlar öz müəllimlərindən öyrəndikləri qədər bir-birlərindən də öyrənirlər.

Təklif 6. Öz-özünə öyrənməyə kömək etmək

Distant təhsil istifadəçilər tərəfindən bir növ həvəsi əhatə etməlidir. Beləliklə, distant təhsilin bir hissəsi öz-özünə öyrənmədir. Mükəmməl müəllim faydalı təlimlər təqdim etməklə, öz-özünə öyrənmə ehtiyacını ödəməlidir.

İstifadəçiləri özlərini idarə edən öyrənmə prosesində çətinlik çəkdikləri zaman onların suallarına kifayət qədər cavab vermək üçün səy göstərməlisiniz. Həmçinin yadda saxlamaq lazımdır ki, şagirdlərdən bəziləri həmişə digərlərindən daha çox maraqlanır və həyəcanlanır. Onlara kömək etmək üçün əlavə resurslar təqdim etməyi bacarmaq lazımdır.

Təklif 7. Çevikliyi təşviq etmək

Distant təhsilin üstünlüklərindən biri də vaxt çevikliyi üçün yer olmasıdır. Təlimatçı kimi bu çevik mühitin bir hissəsi olsanız, bütün istifadəçilərinizin ümumi səmərəliliyini artırma bilərsiniz. Hər

bir şagirdin fərqli və məhsuldar vaxtını nəzərə alaraq, son tarixlər vasitəsilə onların məhsuldarlığını və çevikliyini təşviq etmək lazımdır. Onların diqqətini yayındırmamaq üçün çeviklik dərəcəsinə diqqət yetirmək faydalı ola bilər.

Təklif 8. Hərtərəfli qiymətləndirmə aparmaq

Virtual öyrənmədə istifadəçinin biliyini yoxlamaq təhsil prosesinin bir hissəsidir. Distant təhsildə onları müşahidə etmək şansı məhdud olduğundan uyğun meyarlar seçmək lazımdır. Vaxtı səmərəli idarəetmə, kommunikasiyanın düzgün qurulması, virtual mövzunun əlçatanlığı, fəal iştirak, səmərəli qiymətləndirmə üçün hərtərəfli meyarlar, eyni zamanda suallar hazırlamaq daha çox məqsədəuyğun olur (Vheeler, 2002; Vygotsky, 1930/1978).

Şagirdlərə virtual şəkildə diqqətlə hazırlanmış suallar verərkən onların çatışmayan məqamlarını asanlıqla aşkar edə bilər və fiziki təmasınız olmasa da, bəzi mövzuları təkrarlamağa bilməsi qəbul ediləndir. Məsafələrə baxmayaraq, düzgün qiymətləndirmə metodu distant təhsildə səmərəliliyin artırılmasında olduqca faydalıdır (Vyatkina, V'yugina, 2018; İksanova, Khayrullina, Vyatkina, 2018).

Distant təhsil öyrənməni asanlaşdırmaq üçün uzun bir yol keçmişdir. Bu təkliflərin köməyi ilə onu daha da təkmilləşdirmək olar. İstənilən yaşda olan istifadəçilər istənilən yerdə və istədikləri vaxt asanlıqla bilik və sinif məmnuniyyəti əldə edə bilərlər.

Nəticə

Beləliklə, distant təhsildə keyfiyyətli tədrisə qoşulmaq bir sıra təkliflərin məzmununda olan yenilikləri qəbul edir və virtual mədəniyyətin formalaşmasında böyük rol oynayır. Məqalə sübut edir ki, virtual təhsil elementləri olmadan onun keyfiyyətindən danışmaq mümkün olmaz. Distant təhsilin üstünlüklərindən bəhs edən yeni təkliflər tədris bacarıqlarının uyğunluğu əsasında ünsiyyət vasitələrinin rolunun zəruri olduğunu sübut edir. Media imkanlarından istifadə etməklə müzakirə forumlarına geniş yer verir. Distant təhsil təhsildə bulud texnologiyasına geniş yer verir, öz-özünə öyrənməni, çevikliyi təmin edir və sonda nailiyyətləri tanımağa dəstək verən şagird qiymətləndirilməsini təşviq edir.

Ədəbiyyat

1. İsmayılova, B. (2014). Distant təhsil: üstünlüklər, çatışmazlıqlar və müsbət təcrübə. "Elektron dövlət quruculuğu problemləri". I Respublika elmi-praktik konfransı, 4 dekabr, s. 189-192.
2. Basol, G., Balgalmis, E. (2016). A multivariate investigation of gender differences in the number of online tests received-checking for perceived self-regulation. *Computers in Human Behavior*, 58, pp. 388-397. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.01.010>
3. Cakiroghlu, U., Erdoghdu, F., Kokoc, M., Atabay, M. (2017). Student's preference in online assessment process: Influence on academic performance. *The Turkish Online Journal of Distance Education*, 18(1), pp. 132-132. <https://doi.org/10.17718/tojde.285721>
4. Əlizadə, T. (2019). Distant təhsilin əsas modelləri və metodları. "Azərbaycan məktəbi" jurnalı, № 3 (688), s. 123-132. 16.09.2019. <http://dx.doi.org/10.29228/edu.35> <http://mesafedenmekteb.edu.az/az/>
5. Chemsı, G., Sadiq, M., Radid, M., Talbi, M. (2020). Study of the self-determined motivation among students in the context of online pedagogical activities. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 15(5), pp. 17-29. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i05.11392>
6. Garrison, R. (2000). Theoretical challenges for distance education in the 21 century: A shift from structural to transactional issues. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*. June.
7. Holmberg, B. (1995). The evolution of the character and practice of distance education. *Open Learning* 10(2), pp. 47-53.

8. Vyatkina, I. V., V'yugina, S. B. (2018). Vozmozhnosti ispol'zovaniya innovatsionnykh tekhnologiy v obrazovatel'nom protsesse universiteta. Mezhdunarodnyy simpozium «Trudy» Nadezhnost' i kachestvo. T. 1, s. 247-277.
9. Iksanova, A. S., Khayrullina, Ye. R., Vyatkina, I. B. (2018). Prepodavaniye gumanitarnykh distsiplin s ispol'zovaniyem informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy. V sbornike: Problemy inzhenerenogo i sotsial'no-ekonomicheskogo obrazovaniya v tekhnicheskoy vuzey v usloviyakh modernizatsii vysshego obrazovaniya. Materialy IX Mezhdunarodnoy nauchno-metodicheskoy konferentsii. Otv. red. S. D. Pogorelova, s. 417-421.
10. Keegan, D. (1995). Distance education technology for the new millennium: Compressed video teaching. ZIFF Papiere IO 1. ERIC, pp. 89-93.
11. Holmberg, B. (1985). The feasibility of a theory of teaching for distance education and a proposed theory. ZIFF Papiere 60. ERIC, ED 290013.
12. Wheeler, S. (2002). Student Perseptions of Learning Support in Distanse Education. Quarterly Reviev of Distanse Education, 3(4), pp. 419-430.
13. Vygotsky, L. S. (1930/1978). Mind in Sosiety: The development of higher psychological prosesess. Harvard University Press.

Göndərilib: 17.04.2024

Qəbul edilib: 31.05.2024